Барыы дойдулар пролетарийдара, холбоһуҥ!

САҺА ОЛОХ

ХАҺЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

ССКП ЧУРАПЧЫТАЛАҒЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҒЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 89 (6694). | 1988 сыл. От ыйын 26 күнэ. ОПТУОРУННЬУК | Сыаната 3 харчы.

Бэҕэһээҥиттэн, от ыйын 25 күнүттэн атырдьах ыйын 3 күнүгэр диэри, общественнай сүөһү аһылыгын бэлэмнээһиҥҥэ үлэ коллективтарын күргүөмнээх тахсыылара саҕаланна. Ол эрээри бүгүн сорох тэрилтэлэр хомуурга тахсыбакка эбэтэр адьас аҕыйах киһини таһааран олороллор.

УДАРНАЙ ЫЙГА ХОННОХТООХТУК

Оройуон совхозтарыгар ударнай ыйга 16110 тонна от, 10000 тонна силэс уонна 5000 тонна эбин аһылык, барыта 9556 тонна кормовой единица бэлэмнэнэхтээх. Былааннар совхозтарынан, отделениеларынан тыырылыннылар. Социалистическай куоталаһыы усулуобуйата бигэргэнэ. Ударнай ый сорудахтарын толорор иһин оройуон отчуттара күүрэннэх үлэҕэ турунналар.

От, бурдук былырыыҥыттааҕар үчүгэй. Онон ким үлэни хамнаһы тэрээһиннээхтик саҕалаабыт, маневрдаан оттообут, үлэ интенсивнэй технологиялары киэҥник олохтообут общественнай сүөһү аһылыгын эдэҕэн бэлэмнигэр кыахтар үөскээтилэр.

Бастатан туран, соҕотуоҥкаланар от хаачыстыбалаах буолуутугар сүрүн болҕомто уруллуохтаах. Холобур, ааспыт сылга бинир центнер үүтү оҥорон таһаарыыга республикаҕа ортотунан 1,61 центнер аһылык единицата ороскуоттаммыта. Оттон бу сыыпара биһиги оройуонга 2,24-кэ тэҥнэспитэ эрээри, аһылык хаачыстыбата молтөөбүттэн 310 тонна үүт государствоҕа нэстээх хаалбыыта.

Аһылык хаачыстыбатын туһугар бошуруоҥа бүгүн хаһаанныгыттааҕар да сытыытык турар. Уопсай тоннаһынан эрэ буолбакка, долбоорукка бастыг хаачыстыбалаах аһылык баар буолуута государственнай саҥастары толоруута быһаччы сабыдыалланаҕын өйдүөх кэрэхсэбиллиит. Дьэ ол иһин хонтуруол күүһүрдүллүөхтээх.

Ол эрээри сорох хаһаайыстыбалар салайаччылара бу бошуруоска сыһыаннара коҥүүн. Быйыл да анаалыһа суох хараҕынан көрөн «маҥнайгы», «иккис» хотуур ото диэн быһаарарга суоттаналлар. Оттон үлэ толобүрэ бэлэмнэнллибит аһылык хаачыстыбатынан сыаналанар. Ол кэмнэ маннык дьаһаныы, хаһаайыннааһын, бэйэни үбүлэнни балаһыанньалары-гар ханан да эпиэттэҕэт.

Мизэтэлэргэ от хаачыстыбатын бэрэбиэркэлиир комиссиялар тэриллэн кодьүүстээхтик үлэлиэхтэрин наада. Киниилэр кэбиһиллибит от иэмэйитэр, форматыгар уонна күрүөтүгэр сүрүн болҕомтону уруох-тарын наада. Куһаҕанныык түстэммит уонна эбинтин кыра от күһүнгү өттүгэр ардахтаах дьылга соломоҕо кубулуйар. Маннан күһүн ардахтаах буолара күүтүллэриннэн сиистээх оту кэбиһии технологиялара бары звеноларга дьүүллэнэллэн туһаанныах бэлэмнэнии үлэлэр ыытыллыахтаахтар.

Иккиһиннэн, кураан күннэри былдьаһа үлэ оҥоруллуотун мунутуурдук үрдэтэр сорук турар. Маныаха общественность бүттүүн турунуута эдэҕэн быһаарыаҕа. Шефтээх тэрилтэлэргэ тиэрдиллибит сорудахтар атырдьах ыйын 5 күнүн ааспакка толоруллан отделениеларга бастыг хаачыстыбалаах от-тор туттарыллыылара ситиһиллиэхтээх. Онон барыы партийнай, советскай уонна хаһаайыстыбаннай салайаччылар дьону түмэр үлэни күүһүрдэн ударнай ыйга үлэ мунутуур оҥоруллуотун тэриннэххэ уонна коҥулуохха.

Үсүһүнэн, көрдөрөн уонна тылынан политическай агитация хамсатар күүһэ суду. Бу—социалистическай куоталаһыы хаамыытын дьоҥҥо суһаллык, быһаччы тиэрдэр ньымалартан биирдэстэрэ. Пресс-киниэр, хаачыстыба постара, хонуутааҕы отуулар-га тэриллэр кыһыл мунуктар, агит-бригээдэлэр, бойобуой лиэтэктар, хас биирдии бэсиэдэ, лекция коллектив олоҕун толору арыйыахтаахтар, хал буолбут лозуннар саҥа чопчу ис хоһоонноохторунан солбуллуохтаахтар.

Төрдүһүнэн, баһынаттан сүмэһиннээх күөх аһылыгы ылыыны түргэтэтиэххэ. Быйыл дьыл икки нэдиэлэ курдук эрдэлээтэ, аһыыга баһынаҕа киирдэ, аны ардахтар түһүөхтэрэ. Бу күннэри таба туһаная мунутуур эдэҕэн силэһи угар соругу хас биирдии үлэһит, салайаччы иниигэр туруоруохха. Маныаха техникэ саахала суох улэлиирэ, саҥа технологиялары киэҥник туттуу быһаарар оруолу ылыахтара. Күөх маасса сүмаһиннээх эрдэҕинэ силэһи маассабайдык угуохха, үлэни тохтоло суох, сменалаан тэриннэххэ.

Түмүктэн этэххэ, ударнай ый сүөһү аһылыгын бэлэмнээһин дьыҥдатыа быһаарыаҕа.

Охсуулаах ыйга—хоннохтоохтук!

БЭҔЭҺЭЭҢГИ ТУРУГУНАН ХОДУҺАҒА — 128 ЗВЕНО, 3284 КИҺИ ТАҒЫСТА, 2927 тонна ОТ КЭБИҺИЛИННЭ.

Графиктарын—141 бырыһыан

Карл Маркс аатынан совхоз А. Д. Куличкин салайаччылаах звенота от ыйын 24 күнүнэҕи туругунан 85 тонна оту бэлэмнээн, графиктарын 141 бырыһыан толорбуттар. Манна механизаторлар Архип Сибиряков оҕустарыыга, Петр Куличкин престээһиниэ үрдүк таһаарыылаахтык үлэлиллэр. Звено бу күннэргэ Ньуодьулу ходуһатыгар үлэлээн бүтэн, аны Наталья Чарангар бурдук отун хомуйуурга киирдэ.

Звено сезон устата 300 тонна оту бэлэмнэир соруктаах.

«СО» корр.

Ветераннар кэбиһиилэрэ

Хайахсыт нэһилиэгин пенсионердара от үлэтин былдьаһыылах күннэригэр бэйэлэрин харыстаннар диэн балбаккэ үлэлиллэр. Бу ыйы 24 күнүнэҕи туругунан киниилэр 24 тонна оту кэбистилэр, 42 тонна кэриҥин бүгүлдьаатылар.

Аҕа дойду сэриитин кыттыылааҕа Василий Павлович Федоров 3 тонна оту кэбистэ. Эмиэ сэрии кыттыылааҕа Федор Алексеевич Митин 4 тонна кэбиһиллэнэ. Оттон 70 саҥыыттан тахсыбыт Роман Гавриильевич Иванов 2 тонна оту чэмчэтто.

Ити курдук кырдьыгыгын оттоох сайыныгар ветераннар үлэ иннинэ күөҥүгэр иһэллэр, аатларын түһэн биэрбэтэгэр.

В. ФЕДОРОВ.

ЫАННЬЫК ФЕРМАЛАРЫГАР

ОАПХ диспетчерскэй сулууспата от ыйын 22 күнүнэҕи түмүгүнэн совхозтар уонна отделениелар нэдиэлэ устата үүтү ыаһыыга, государствоҕа туттарыыга, ыаҥы буоһатыыга уонна төрүөххэ көрдөрүүлэрин түмэр. (Бастакы колонкаҕа—валовойунан ыанна; иккискэ—государствоҕа туттарылынна, центнериэн; үһүскэ—буоһатылынна; төрдүскэ—төрөөтө.).

Карл Маркс	**309**	**282,1**	**471**	**408**
Субуруускай	**451**	**439,3**	**660**	**560**
Хатылы	198,7	193,1		
Болтого	252,3	246,2		
Эрилик Эристин	**799,7**	**734,5**	**1463**	**1305**
Хонтоҕо	220,2	206,9		
Хадаар	169,8	161		
Хайахсыт	174,7	162,8		
Чакыр	234,9	224,8		
«Чурапчы»	**462**	**435,7**	**1002**	**843**
Сылаг	192	180		
Кылэнки	112,5	100,5		
Арылаах	116,2	113,2		
Түөйэ	42	42		
«Мыҥдаҕаайы»	**480,6**	**454**	**912**	**648**
Болугур	283,5	272,8		
Соловьев	197,1	181,2		
«Мугудай»	**660**	**624,2**	**1352**	**1011**
Маралаайы	178,5	168		
Чыаппара	164	154		
Толоон	157,5	151,2		
Төлөй	160	151		

Оройуон үрдүнэн нэдиэлэ устата 3101 центнер тэҥнэстэххэ, үүт ыама 286 центнериэн, государствоҕа туттарылынна. Ааспыт нэдиэлэ көрдөрүүлэриэн тэҥнэстэххэ, үүт ыама 286 центнериэн, государствоҕа туттарыы 208 центнериэн наастаата.

Пресс-киин иһитиннэрэр

От ыйын 25 күнүнэҕи туругунан. (Бастакы колонка—үлэлиир киһи ахсаана, иккис—ол иһигэр общественность, үһүс—звено ахсаана, төрдүс—ол иһигэр толоруу механизациялаах, бэһис—охсуулуунна та, алтыс—кэбиһиллиэ т, сэттис—ол иһигэр престээнэ т, ахсыс—эбин аһылык бэлэмнээнэ т.).

Карл Маркс	369	155	14	3	1499	417	215	120
Субуруускай	673	327	19	6	1720	618	313	280
Эрилик Эристин	784	434	29	7	3620	571	82	275
«Чурапчы»	427	250	23	7	1773	227	75	16
«Мыҥдаҕаайы»	462	230	19	5	1112	455	160	13
«Мугудай»	569	226	24	3	2952	639	273	402
Барыта	**3284**	**1622**	**128**	**31**	**12746**	**2927**	**1118**	**1106**

Быһаарыы: «Чурапчы» уонна «Мыҥдаҕаайы» совхозтар хас бэниэннэриниэ аайы оройуоннааҕы государственнай статистика отделыгар түһэрэр отчуоттара тардыллан, ити хаһаайыстыбалар сводкалара ааспыт нэдиэлэттэн уларытыллыбата. Совхозтар директордара государственнай отчуоту бириэмэтигэр хаччыйар бары дьаһаллары ылыах тустаахтар.

Нэдиэлэ устата сүөһү аһылыгын бэлэмнээһиҥҥэ 8 звено эбин тэриллиэ, үлэлиир киһи ахсаана 493 киһиэнэн эбиллиэ. Бэлэмнэммит от 38 бырыһыана пресстэннэ. Оройуон оттуур ходуһатын 13 бырыһыана охсуллуна. Совхозтар силэс бэлэмнээһиниэгэр маассабайдык турдулар, барыта 3000 тонна угулуунна. Маныаха ордук тэрээһиннээх үлэ «Мыҥдаҕаайы» уонна Карл Маркс аатынан совхозтарга саҕаланна.

Фотоинформация

Бу пенсионер кырдьаҕастар Туойа Үрэҕэр моой оттуулар. Петр Иванович Лебедев колхоз үлэтин үөһүгэр сылдьыбыт, 33 сыл бригадьыырдээбит киһи. Оттон Николай Дмитриевич Беляев урукку оттуур продавеһынан үлэлээбитэ.

Кырдьаҕастар кыттыылаах оттуулар. Бастакы Петр Ивановичка анаммыт Мунгур Үрэх диэн сиргэ оттоон, отучча бугулу кэбиспиттэрэ. Билигин Николай Дмитриевичкэ анаммыт сир бүтэрэн, 5 тоннаах оту туруора сылдьаллар. Бугуллара билигин даҕаны албэх.

—Биһиги, урукку колхозтаахтар буоламмыт, хаһаайыстыбаннай ахсаанҥа, бэдэрээннэ киирэн үлэлиири улаханнык сэргэнибит. Биирдэспит эмиэ, иккиспит үүнэ отделениены кытары дуогабардаах. Бу оттообуппут 30 бырыһыанын бэйэбитигэр биэриллэр, —кырдьаҕастар тоҕо-хоро кэпсэнэллэр.

Снимокка: Н. Д. Беляев кэбиһэр; П. И. Лебедев мустарар.

П. ОКОНЕШНИКОВ.

ИДЕОЛОГИЧЕСКАЙ ФРОНТҺА

БҮТҮҮН БИИР ПОЛИТ-КҮН

Бүтүн Союзтаабы XIX партийнай конференция матырыйаалларын пропагандалаһыныга уонна үөрэтиигэ от ыйын 21 күнүгэр, чэппиэргэ, оройуон үрдүнэн бүтүүн биир политическай күн ыытыллына.

Бүтүүн биир политическай күнү ыытыыга көмөлөөх уонна конференция матырыйаалларын пропагандалаһыныга оройуонтан ССКП обкомун штаты таһыынан лектора, Саха государственнай университетын историко-юридическай факультетын доцена, историческай наука кандидата Е. Е. Алексеев кэлэ сылдьар. Кини политкүнү ыытыахтаах идеологическай актиника семинары биэрдэ. Онно таһыынан «Мындаабайыа», Субуруускай аатынан, Карл Маркс аатынан совхозтар оттуур звеноларыгар, сайылык фермаларыгар уонна оройуон кинигэ сорох коллективтарыгар Бүтүн Союзтаабы XIX партийнай конференция матырыйаалларыгар лекциялары аахта, үлэһиттэр элбэх ахсааннаах ыйытыыларыгар эпиэттээтэ.

Политкүнүгэ ССКП райкомун бюротун, ССКП райкомун чилиэннэрэ, итиэннэ чилиэнигэ кандидаттар, райсовет исполкомун чилиэннэрэ, партийнай, советскай, комсомольскай, профсоюзнай уонна хаһаайыстыбаннай үлэ активистара кыттыыны ылан үлэ коллективтарын иннилэригэр тыл эттилэр, үлэһиттэри кытта бэсиэдэлэстилэр. Олорго барыта 2400-чэкэ киригэ киһи кытынна.

«СО» корр.

ОТУУГА, САЙЫЛЫККА

Мүгүдэйдаабы Культура дьиэтин «Айан» агиткультбригадата бу кээгэ ходуһатаабы отууларга, ыанньык фермаларга саамай кэтэһиллээх ыалдьыт. Кинилэр кэрэ кэпсээннэриэн, ырыаларыынан, үгүүлэриэн сэргэхсиэн, көрүдьүөстээн, күллэриэн барбыттарын кэнэ алаас иҥэ сырдаабыкка, хотуур тутар харылар эрчимирбиннэ дылы буолаллар.

Быйыл сайын «айаннар» 29 точканы хабан совхоз Маралаайы, Чыаппара, Талой, Талоон отделениелларыгар уонна Карл Маркс аатынан совхоз сэрох ходуһаларыгар сырыттылар. Олохтоох артистарга Якутскайдаабы культурнай-сырдатар училище студеннара кемеҥ оҥордулар. В. Захаров, Г. Петрова, Н. Романов лирическай ырыалара, В. Романов уонна Е. Дьячковская оонньоон көрдөрбүт сценкалара, М. Брызгалова үнкүүлэрэ көрөөчүлэргэ ордук биһиргэттилэр. Агиткультбригада, биллэн турар, агитационнай-маассабай үлэтигэр политическай-тэрийэр үлэ улахан миэстэни ылар. Ол курдук, кинилэри кытта сылдьыбыт олохтоох салайаччылар А. А. Варламов, М. Д. Кропникова уонна М. М. Терютина ССКП Бүтүн Союзтаабы XIX конференциятын түмүтүрүн, тирээн турар соруктары сырдаттылар. Отчуттарга агитчемоданнар тэриллиннилэр. Онно үлэ былааннара, күннээҕи режим ырылхайдык костөлөр, ааҥ дойду тематыгар сонуннары эмиэ булуохха сөп.

Б. ПАВЛОВ.

✦ СҮӨҺҮ ИТИНТЭ—УДАРНАЙ ҮЛЭ ФРОНТА ✦

ОРОҺУ НЬИРЭЙГЭ—КЫҺАМНЬЫНЫ

От—атырдьах ыйдарыгар совхозтарга 290 ньирэй төрүүрэ кэтэһиллэр. Бу ыйыгар 550 ньирэй ыалыллыбыта, онон быйылгы дьыла 800—850 ороһу ньирэйдэниэхтит. Ороһу ньирэйи сатаан көрбөкө, аҥаппакка ордук күүгүнү хатырдыннаах ыйдарга быһа түһэрии, олөрүү-сүтэрии үрдүкү өттүгэр маассабайдык таһаарыллар этэ. Бу итэҕэстэри быйыл хаталаабат уонна нөҥнөйүнэн олуулуу мунутуурдук атчатар туһугар суоту күннэртэн эрчимнээх дьаһаллары олохтуохха. Олор ханныктарый?

Бастакытынан, аспыт кыстыкка Мүгүдай нэһилиэгин общественнаа таһаарбыт бачыымын чиэстээхтик толорбутун бэлиэтээн туран, хас нэһилиэк, отделение ахсын баар 40—50 төбө ороһу ньирэйдэри биирдии үлэһитинэн, пенсионердарынан уонна дьиэ хаһаайкаларынан суоту күннэртэн саҕалаан түнэтиэххэ. Холобур, «Чурапчы» совхоз Арыылаахтаабы отделениетыгар үлэ ветерана Потапов Проколий аспыт кыстыкка 15 мөлтөх ньирэйи олус үчүгэйдик көрбүтэ. Биһиги ороһуохмутутар кинэмэй биллибит чемпион-бороосту корооччу Устинова Мария Давидовна бу күннэргэ 10 ньирэйи туттаҕ. Биллэгин ороһу ньирэйдэр туруктара ортоку, быһа түбэ иликтэр. Ураты көрүүгэ ааҕыллыа иликтэриэ ньиэмньыыннаах ньиилэргэ туттарыллыы биригэдьиирдэр, зооветеринарнай специалистар быһаарыахтарын ааҕа. Ороһу ньирэйдэргэ иҥэрдиллиэхтээх нуорма үүтү нэһилиэннэ туттарар үүтүүтэн биэрии олохтуохха, оттон боростуой үүтүнэн хааччыйар дьаһаллары совхоз салалтата ылыахтаах. Ол курдук, Одьулуунга Куула Күөлгэ ороһу ньирэйдэргэ иҥэрдиллэр ыаммытынан үүтү итэ эбиэҥ флорор ыаллар туттарар үүттэриэн хааччыйаллар. Биллэн туран, нэһилиэннэ ньиэ ыытта дуогабардаһарга бэдэрээт ардах корүүнэрэ туһаныллыахтаахтар уонна дуогабардаах малларыгар, ороҥуоннуулларыгар техникаҕа, матырыйаалынан көмө оголуоллуохтаах.

Иккиһиэн, биһиги совхозтарбытыгар кэнниэ кэмнэ ньирэй мэччирэгэр суолта биэрбэт буоллулар. Ол да иһин үгүс сайылыктарга анал хаарчахтар суохтар, баар хаарчахтар олус кыараҕастар. Ньирэйи уунан хааччыйыы сатаан суохтук быһаарылларын. Ньирэй көрөөччүлэр сибилигин 2-3 ыйдаах улаанныт ньирэйдэри убаҕас кэннэрбэнэн уонна боростуой үүтүнэн күнүгэ ыытта (оннооҕор үстэ) аһата олороллор. Маннык аһатыллар ньирэй сайыны быһа мэччийбэккэ бэлэм аска үөрүнэр, күнү-күннүнтэн сыта мэҥиэ буолар. Элбэх каротиннаах, ингэмтэлээх күөх оттон туһамматах ньирэй куталаҕар иҥ уонна саллаҕар тобо иччитэ буолан кыстыкка киирэр.

Атырдьах ыйын саҥа тыттан ньирэйдэри сарсыарда 9—10 чааска күнүгэ биирдэ аһата-аһата эбиэттэн киэһэ, күн сүрүннүгэр наар мэччитиэхпит, мэччийбэт сыта мэҥиэк буолбут ньирэйдэри үүрэ сылдьан, эмиэ мэччетиини тэрийиэххэ. Мэччирэг халтаҥныыр түбэлтэтигэр ходуһалары аһан, ньирэйи көҕөрөн отордоһуну тэрийэр олус наадалаах.

Үсүһүнэн, ардахтаах дьылга кэнчээри үчүгэйдик үүнэҕиэнэ, ыныах суоҕунэ өйбот мэнэ уутугар тэҥнээҕин бары билэбит. Ол иһин улахан ньирэйдэри күүгүнү кэнчээриттэн туһаналларын туһугар кыстык хотонноругар балаҕан мөҥүн 10—15 күннэригэр киллэриэххэ наада. Оттон ороһу мөлтөх ньирэйдэри, биллэн турар, балаҕан ыйын 1 күнүгэр хотоҥҥо көҕөрүллүөхтээх. Хотону билиҥэттэн бэлэмнээххэ.

Бу этиллибит дьаһаллары олохтуурга уустук—кыайтарбат биир да суох. Суолта биэрэн кыһанныахха эрэ наада.

Б. ТЫТЫГЫНАЕВ,
оройуоннаабы ветеринарнай начальника.

САЙЫЛЫК БЫРААҺЫННЬЫГА

Сайын диэн—үрэх мүгүнан үүтү сүүрүгүрдэр, аммаар мүгүнан арыыны хаһаанар саамай кэрэ, үөрүүлээх, күүтүүлээх кэм. Сайын диэн —тоҕус ыйы быһа тоҥмутуун, эрэйдэммитин иһин айыыҕа бэйэтэ биэрбит маанылаах телбүрэ.

От ыйын 20 күнүгэр Маралаайы отделениетын фермаларыттан толору киһилээх массыыналар, мотоциклар Булчуннаах сайылык диэки субустулар. Бырааһыннаактыы тамчыбыт ыанньыксыт кыргыттар, бостуук уолаттар кэлитөлөөн истилэр. Түһүлгэҕэ ырыа, музыка дьиэрэйдэр. Бүгүн—ыанньыксыттар ыныахтара. Кэлиҥ, сылдьыҥ, уохтаах ныыста иһиҥ, сылаах эттэ сиэҥ, оонньоонкорулээҥ, лотерея ыытыҥ, ким талаанныах тарбахтаах быйылгы төрүөх төрөлкөй ньирэйин сиэтэн барыаҥ.

Маралаайы—үүт ыамыгар совхоз үрдүнэн биир саамай хаалыылаах отделение. Манна кыстык түмүгүнэн былаанын толорбут ыанньыксыт тарбахха баттанар. Онуоха эбии иэччирэгиэрин аһыыга сиэн уустук быһыылар хотоннорун салаалларыгар, ороҥуоннуулларыгар техникаҕа, матырыйаалынан көмө оголуоллуохтаах.

Инкиһиэн, биһиги совхозтарбытыгар кэнниэ кэмнэ ньирэй мэччирэгэр суолта биэрбэт буоллулар. Ол да иһин үгүс сайылыктарга анал хаарчахтар суохтар, баар хаарчахтар олус кыараҕастар. Ньирэйи уунан хааччыйыы сатаан суохтук быһаарылларын. Ньирэй көрөөччүлэр сибилигин 2-3 ыйдаах улаанныт ньирэйдэри убаҕас кэннэрбэнэн уонна боростуой үүтүнэн күнүгэ ыытта (оннооҕор үстэ) аһата олороллор. Маннык аһатыллар ньирэй сайыны быһа мэччийбэккэ бэлэм аска үөрүнэр, күнү-күннүнтэн сыта мэҥиэ буолар. Элбэх каротиннаах, ингэмтэлээх күөх оттон туһамматах ньирэй куталаҕар иҥ уонна саллаҕар тобо иччитэ буолан кыстыкка киирэр.

Атырдьах ыйын саҥа тыттан ньирэйдэри сарсыарда 9—10 чааска күнүгэ биирдэ аһата-аһата эбиэттэн киэһэ, күн сүрүннүгэр наар мэччитиэхпит, мэччийбэт сыта мэҥиэк буолбут ньирэйдэри үүрэ сылдьан, эмиэ мэччетиини тэрийиэххэ. Мэччирэг халтаҥныыр түбэлтэтигэр ходуһалары аһан, ньирэйи көҕөрөн отордоһуну тэрийэр олус наадалаах.

Үсүһүнэн, ардахтаах дьылга кэнчээри үчүгэйдик үүнэҕиэнэ, ыныах суоҕунэ өйбот мэнэ уутугар тэҥнээҕин бары билэбит. Ол иһин улахан ньирэйдэри күүгүнү кэнчээриттэн туһаналларын туһугар кыстык хотонноругар балаҕан мөҥүн 10—15 күннэригэр киллэриэххэ наада. Оттон ороһу мөлтөх ньирэйдэри, биллэн турар, балаҕан ыйын 1 күнүгэр хотоҥҥо көҕөрүллүөхтээх. Хотону билиҥэттэн бэлэмнээххэ.

Бу этиллибит дьаһаллары олохтуурга уустук—кыайтарбат биир да суох. Суолта биэрэн кыһанныахха эрэ наада.

Б. ТЫТЫГЫНАЕВ,
оройуоннаабы ветеринарнай начальника.

Бастыҥ опыт

САҺА НЬЫМА ОРДУКТАРА

Саха АССР Министрдэрин Совета кемо хаһаайыстыбалары сайыннарыыга 1988 сыл олунньу ыйга ылыммыт уураабын олохтоох киллэриигэ хортуоппуйу рассадалаан үүнэрин ньыматын нэһилиэннэ ортотугар киэҥник пропагандалаабын суолтата оссо эбии күүһүрэр.

Биллиэҥ кэмнэ Саха сирин нэһилиэнньэтэ бэйэтин ыахтарыгар хортуоппуйга уонна оҕуруот астарыгар наадыйыыта быданнан быһаарыллыбакка турар. Ол курдук, 1988 сыл туругунан, республика үрдүнэн хортуоппуй 47,6, оҕуруот астарын 67,9 бырыһыаҥа атын уобаластартан таһаллыбит. Нэһилиэннэ аҥылык итии көрүнэриэн хааччыллыыта 50 бырыһыаҥҥа эрэ тэҥнэһэр. Ордук мөлтөх хааччыллыылаахтарыттан Чурапчы, Амма, Алексеевскай оройуоннара буолаллар. Өскөтүн республика нэһилиэннэтин ыр киһитигэр 85 кг хортуоппуй, 75 кг оҕуруот эр буоллаҕына, оройуоннарга туһаанаабыттан 20 уонна 15 кг эрэ тиксэллэр.

Онон хортуоппуй курдук «иккис хлебинэн» уонна оҕуруот астарын курдук витаминнаах баай астарынан хааччыныы проблемаларын быһаарыыга нэһилиэннэ уһаайбаларыгар хортуоппуйу рассадалаан үүнэрэргэ маассабайдык киирии биллэр-көстөр үтүө өрүттэах буолуон сөп.

Саҥа ньыма республика киэн эйгэтигэр саҥа тарҕанан эрэр. Ол арааҕа нэһилиэннэ үгүс өттө саҥа агротехника ордуктарын билбэт буолан кинини практикалыыртан туттунар. Омос билистэххэ, бу ньыма хортуоппуйу сиэмэнэн судуртутук үүнэрэрдээҕэр түбүгэ элбэх уонна уустук курдук. Дьыгынэн, ис-иҥигэр киирэн иэтэ-тоҥон билистэххэ, рассадаан үүнэрии агротехникаҕа биллэр-көстөр барыстаах өрүттэрдээх.

Сиэмэнэн үүнэрэргэ сибиэнэй хортуоппуйу эрдэлээтэҕинэ атырдьах ыйын бастаны декадатыгар хостуубут. Саҥа ньыма итии болдьоҕу 1—1,5 ый оссо эрдэлэтэр, эбэтэр рассадный ньыманан сибиэнэй хортуоппуйуган бэс ыйын тиһэх күннэриттэн, от ыйын бастаны декадатыттан хааччыныы саҕаланар. Союз үрдүнэн бэс ыйыгаабы сибиэнэй хортуоппуйу сыччах Орто Азия, Кавказ регионнара биэроллор. Саха сирин ыллас сайыныын усулуобуйатыгар эрдэтээнги хортуоппуйунан бэс от ыйыттан ыла хааччыныыга киирии—бу дьоҕуннаах ситиһии.

Күһүн хостонуохтаах хортуоппуйу рассадалаабын кыра да сиргэн олус өлгөм үүнүүнү хостуур ыахтары үөскэтэр. Холобур, сиэмэнэн үүнэрэргэ уһаайбалар 1 кв. м сирдэриттэн ортотунан 1—2 кг хортуоппуй үүнэрэн ылаллар, оттон рассадаабыгыа ити орто көрдөрүү 4—5 кг тиийэ үрдүүр. Эбэтэр биир суотай (100 кв. м.) сиргэн 4—5 т хортуоппуй хостонор. Көрөр-бүт курдук, саҥа ньыма үүнүүнү 3—4 төгүл улаатыннарар.

Өскөтүн уһун болдьохтоох, үрдүк үүнүмтүөлээх арааҥы уобаластар сортовой сиэмэлэрин туһаннахха уонна интенсивнэй агротехниканы туһаннахха, кумах былаастаах чэпчэки почваҕа кв. м сиргэн 10 кг эбэтэр оттон да ордук үүнүүнү ылыахха сөп. Ити аата баара-суоҕа суотай сиргэн тоннаҕа тиийэ хортуоппуйу үүнэрэн ылар ыахтар үөскүүллэр. Подмосковье усулуобуйатыгар сорох любителлэр кв. м сиргэн мунутаан 16—18 кг тиийэ хортуоппуйу үүнэрбит холобурдара бааллар. Биһиги 1986 с олус нураан сайыныга Чурапчы ыарахан туой почватыгар кв. м үүнүүтүн 6 кг тиэрдибиппит. Ол да буоллар, Чурапчы буора 10 кг үүнүүнү биэриэхтээҕэр эрэлбит улахан.

Саҥа ньыма үгүөтэ кинни сөҕүмэр үрдүн үүнүүтүгэр буолар. Уһаайбалаахтар рассадалаабын агротехникатын баһылаатахтарына, кыра да сиргэн сыл тахсар хортуоппуйдарын далаҕайдык хааччыныахтара. Уонна ону таһынан сорохтор ордук бородууксуйаларын государствоҕа туттараннар, дьиэргэн хамнаһыгар эбии дохуоту киллэриэр ыахтаныахтара.

Производствоҕа бэдэрээттэбин киэҥник биһиэнэн эрэр кэмигэр хортуоппуйу рассадалаан үүнэрии ньымата сөпкөөрилээх буолуон сөп. Аҕыйах ороскуотунан ыра сиргэн өлгөм үүнүүнү хостоон ылыы арендный бэдэрээккэ киирсиэҥэ ордук табыгастаах. Бэдэрээттэбин хортуоппуйга эрэ буолбакка, ону тэҥа оҕуруот астарын үүнэрэргэ ыытта оногоһуллар эбэтэр рассадный хортуоппуй оҕуруот үлэлэрин кытта быстыспат ситиммэх буолара күүтүллэр.

Рассадный ньыма биир суотай сиргэн ылар б. родууксуйата сиэмэнэн үүнэрии 10 суотайдаах үүнүүтүн толуйуон сөп. Эбэтэр рассадалаабыгыа сиргэ туһаныы, киниэн кытта үлэ мунутаан уонча төгүл куччатыллыан сөп.

Итии тэҥэ саҥа ньыма туһаныллар сир мунутуурдук куччаабына соччо төгүл сиэмэ хортуоппуйу ороскуоттаабыны, уоҕурдуулары туһаныны уонна ууну кутталы кэмэйдэрии, үүнээйиэн көрүү-харайыы үлэлэрин аччаталлар.

Үгэс буолбут агротехниканы тэҥнэтэххэ, рассадный ньыма олус барыстаах. Уопсайынан, рассадалаабын киһи эрэйин уонтогулаа тиийэ ордук телүүр уратылаах.

Рассадный хортуоппуй оссо биир сонун өрүттэах. Урукку өрүтүгэр оҕуруот астарын уонна хортуоппуйу үүнэрии икки ардыларыгар ханнык даҕаны хардарыта дьайсыы, ситиммэтэ суоҕа. Кинилэр икки ааны хайысхалаах, бэйиэрии икки ардыларыгар сибиэнэ суох производство туох туһунан саалаалаах буолаллара. Рассадалаабыгыа киирии уһаайбалаахтарга саас эрдэттэн сылыыллар теплицалаах буолалларыгар күүһэйар. Теплицаларга саас оҕуруот астарын рассадаларын кытта тэҥэ аны хортуоппуй рассадалара үүнэриллэр. Хортуоппуйу үүнэрии саҥа агротехниката оҕуруот астарын үүнэриитин түргэтэтэр, эбэтэр маҥтан иннэ уһаайбаларга оҕуруот астарыгын уонна хортуоппуйунан дьарыктаныы кэлиэхтиэк сайдар усулуобуйата үөскүөҕэ.

Сыллар-хонуктар аһаннар, нэһилиэннэ саҥа ньыма лаппа барыстааҕын биһиэтэҕинэ, уһаайбаларга рассадалаабын агротехниката ааҥардастыы баһылыаҕа.

В. ЕРМОЛАЕВ,
ученай агроном, пенсионер.

Народнай хонтуруол страницата

ДЬОН-СЭРГЭ КЫРАҒЫ ХАРАҒЫНАН

ҮКСЭ ХААЧЧЫЙЫЫТТАН ТУТУЛУКТААХ

ССКП КК ураты суолталаах социальнай боппуруос быһыытынан 2000 сылга диэри хас биирдии советскай дьиэ-кэргэн туһунан олорор квартиралаах эбэтэр бас билэр дьиэлээх буолуутун боппуруоһун туруорар. Онон сибээстээн биһиги оройуоммутугар сельсоветтарга олорор дьиэни тутуу программата сессияларынан бигэргэтиллэн турар.

Билигин тутуу матырыйаалларын нэһилиэнньэҕэ харгыһа суох атыылаахын, промышленнай уонна хаччыйар тэрилтэлэр дуогабар быһыытынан олорор дьиэлэри нэһилиэнньэҕэ тутан биэриилэрэ, туһаныылла сылдьар олорор дьиэ общественнай уонна кэтэх фондаларын өрөмүөнүнээһини хаччыйыы улахан суолталаналлар. Ол эрээри ити хайысхаларынан үлэ оройуоҥна эриэ-дэхси үчүгэйдик тэриллэр буолбатах.

Бастатан туран, дьиэ туттар дьоҥҥо эбэтэр дьиэлэрин өрөмүөннээччилэргэ тутуу матырыйаалларын атыылаахынна ааспыт өттүгэр биһиги райпобут сөптөөх суолтаны биэрэн үлэлээбэтэҕэ биллэр. Холобур, ааспыт сылга эргиэн тэрилтэлэринэн 335,5 тыһ. солк. тутуу матырыйааллара атыыламмыттара. Ити атыыламмыт промышленнай табаардар уонсай кээмэйдэринэн баара-суоҕа 3,1 бырыһыанын эрэ ылар. Бу салааҕа тэрээһин үлэ дьаалатынан уһуннарыллыбытын маннык тартан көрүөххэ сөп. Тутуу матырыйаалларын сайаапкалааһын нэһилиэнньэ дьиҥнээх наадыйыытын үөрэппэккэ, учуоттаабакка эрэ, үрдүттэн саба быраҕан, ааспыт сыллар таһымнарынан көрөн сыыппараҕа сөп түбэһиннэрэн оҥоһуллар. Оттон былырыын, 1986 сылы ыытта тэҥнээтэххэ, тутуу матырыйаалларын атыылаахын 36 бырыһыанынан үүмүт эбит да буоллаҕына, нэһилиэнньэ наадыйыыта ырааҕынан сиҥэ хаччыллыбатаҕа. Райпо бырабылыанньата тэрээһинэ суоҕуттан 1987 с. көрүллүбүт фондалаах тутуу матырыйаалларыттан 43 тыһ. устуука кирпиччэни, 23 тыһ. кв. метр рубероиды, 6 тонна кыраасканы, 13,5 кв. м ДСП, 20 тонна тоҥоҕону, о. д а. ситэ аҕалтарыллыбатаҕа. Онноочор маны тангастыыр комбинаттан 36,8 куб. м пиломатериалы ылан атыыта таһаарбатаҕа. Бэлэм хомуллар олорор дьиэлэри сайаапкалаан ылыы эмиэ ситэтэ суох.

Райпотребсоюз бырабылыанньата быйыл балаһыанньаны көннөрүүгэ сорох дьаһаллары ылла. Ол курдук, былаанҥа тутуу матырыйаалын атыылаһыын кээмэйэ 100 тыһ. солк. үрдэтиллиннэ. Тутуу сорох сэдэх матырыйаалын сорох өттө быйыл Мыҥдаҕаайынан аҕалыллан урукку курдук аара иҥэрэ, сүтэрэ тохтотулунна. Ааспыт сылга сорох ситэ ылыллыбатах тутуу матырыйааллара быйыл ирдэнилэр. Тутуу матырыйаалларын атыылыыр маҕаһыын аһылынна.

Ол эрээри кооператордар билигин ископскэ, цемент, гипс, турба, араас атын сантехоборудование ылыытыгар болҕомтолорун уураллара эрэйиллэр. Миэстэҕэ кумах, гравий атыылаһыныын быһаарыахха эмиэ сөп этэ. Электрическэй устуруус, дрель, эрбии, столярнай инструменнар эгиэн эмиэ наадалар.

Олох-дьаһах управленнета быйыл биирдиилээн дьиэни тутуурга 61 тыһ. солк. үлэни толороро былааннанар. Ити ааспыт сыл былаанытын 10 тыһ. ордук. Лесхоз нэһилиэнньэҕэ олорор дьиэни эбэтэр уһаайба атын да тутуутун ыытар буолла.

Иккис сылын үлэлиир өрөмүөннүүр-тутар управление нэһилиэнньэҕэ өгөнү оҥоруутун кээмэйэ олус кыра. Быйылгы сылга 4 тыһ. солк. эрэ былаанналаах. Тэрилтэ тутуу маһын атыылыан сөп этэ эрээри, пилорамата суох. Уп, тэрээһин өттүнэн эмиэ итэҕэстэрдээх. Тэрилтэ өгөнү оҥорууттан туора турар суолта уктэнэн, үлэтин көрүнүөрүн нэһилиэнньэ биллиитигэр үчүгэйдик рекламалаабат. Бу боппуруос Чурапчы сельсоветын исполкомун болҕомтотун тас өттүгэр хаалара өйдоммат.

Олох-дьаһах управленнета олорор дьиэ өрөмүөнүнэн эмиэ дьарыктаныахтаах. Билигин бинир биригээдэ үлэлиир. Оны таһынан кирпиччэ оҥоһуу оҥорууга сакаастары ылыахтаах. Ол эрээри өгө итинник көрүүгүнэрэ нэһилиэнньэҕэ рекламаламматтар.

Билигин лесопункт нэһилиэнньэҕэ 300 куб. м. тутуу маһын атыылыыр ыыматалаах. Эмиэ ол курдук маһы таҥастыыр комбинат райпотребсоюзка 150 куб. м. пиломатериалы биэриэхтээх. Ол эрээри ол даҕаны нэһилиэнньэ тутуу матырыйаалларыгар наадыйыытын ырааҕынан толуйбат. Совхозтар пилорамаҥан кэтэх дьиэ маһын хаччыйыыта наадыйаччылары толору хаччыйбаттар. Эбиитин кирпиччэ, түннүк тааһа, шифер, тоҥоро курдук о. д а. матырыйаалларын атыыта сэдэхтик тахсаллар.

Социальнай-экономическай сайдыы былаанын быһыытынан быйыл оройуоҥҥа 500-тэн тахса дьиэ тутуллар. Оттон сыл аҥарынан сыччах 17 эрэ дьиэ толору ситтэ. Онон биир тоҥоҕотуттан тиийэ аҕаҥсуоттаан хаччыйар, баар пилорамалар ыыхтарын толору туһанан өгөнү оҥоруу бары көрүҥнэрин кэҥэтэр эрэ буоллахха, олорор дьиэ сытыы проблемата быһаарылларын, бастатан туран, хаһаайыстыбаннуонна хаччыйар тэрилтэлэр салайаччылара өйдүөх кэриҥнээхтэр.

А. ФИЛИППОВ,
НХОК председателэ.

СИТЭ ХОНТУРУОЛЛАММАТ

Нэһилиэнньэни олох-дьаһах өгөтүнэн хаччыйыы производственнай управленнетынаҕы народнай хонтуруол группалара Ас-үөл программатын олоххо киллэриигэ уонна олорор дьиэ проблематын быһаарыыта ыытар үлэлэригэр барабиэркэ ыытылынна. Онуоха бу улахан социальнай суолталаах соруктары быһаарыыта үлэ коллективыгар биллэр-костор итэҕэстэр бааллара арылынна.

Народнай хонтуруол группалара тэрилтэ комо уонна үлэһиттэр кэтэх хаһаайыстыбаларын тэриллиэн итиннэ кэтэтиллиэн, олорор дьиэнэн хаччыйыыны бастайаннай хонтуруолга туппаттар. Группалар администрацияттан ити боппуруостарга сөп. тээх ыйытыыны туруорбаттар. Оны аанан группалар председателлэрэ М. С. Кузьмина уонна А. Д. Аржакова сорох бэрэбиэркэлэри түмүктэрин администрация көрүүтүгэр биэрэллэр. Биир үксүн оннук даҕаны буолан коллективка итэҕэстэргэ эйэлэһэрдии сыһыанна-һыы олохсуйбут. Управление 121 үлэһиттээх. Ол эрээри 9 эрэ ыал ынахтаах. 14 дьиэ-кэргэн сибиинньэлээх, 3—куурусалаах. Хортуоппуй үүнэриннэн уонна теплицаан 44 эрэ ыал дьарыктанар.

Управление «Чурапчы» совхозу ыытта дуогабардаһан Ньидьилиҥэ 280 кв. м. кэниэх теплицаны ылбытын үчүгэй саҕалаанын быһыытынан бэлиэтиэххэ сөп. Онно огурсу уонна помидор үүнэроллэр. Саас коллективка оҕуруот аһын сиэмэтэ итиэннэ рассада атыыламмыт. Выйылгаттан ыытыллыбыт теплицаны тэриннэргэ былаанналлар.

Олорор усулуобуйаларын туһунан сыһыаннар 16 үлэһит дьиэ уочаратыгар туралларын. Кэнниэ уон сылга тэрилтэҕэ 4 квартиралаах биир эрэ олорор дьиэ тутулунна. Быйылгы былаанҥа дьиэ тутуута көрүллүбэтэҕэ. Сорох үлэһиттэр 3 квартиралаах көтүллүөхтээх эргэ дьиэҕэ олороллор. Хаһаайыстыбаннай ньыманан тэрилтэҕэ олорор дьиэни тутуу билиҥнитэ тылга эрэ сылдьар. Онон балаһыанньаттан кэтэх дьиэ тутуутун кэҥэтии, кэн эрэ тахсар туруктаахтар. Бу өттүнэн үлэ сиҥ барар, сылга ортотунан 8-9 дьиэ тутуллар. Онуоха тэрилтэ өттүгэр көмө оҥоһуллар. Ол эрээри, этиллибитин курдук, дьиэҕэ наадыйаччы эльбэх. Онон кэтэх тутууну ыытыыны ессе кэҥэтэр наадата костон турар.

С. СМИРНИКОВА,
НХОК инспектора.

АҺАҒАС ХАЛЛААН АННЫГАР

ОАПХ сорох предприятиэлэрыгар ССКП КК уонна ССРС Министрдэрин Советын «Хаһаайынаахын саҥа уһулуобуйаларыгар материальнай-техническэй ресурсаларынан хаччыйыыны уонна ССРС Госснабын үлэтин уларыта тутар туһунан» уураахтарын олоххо киллэрии туругар бэрэбиэркэ ыытылынна.

Бэрэбиэркэ көрдөрбүтүнэн, материальнай-техническэй хаччыйыыга сүрүн итэҕэйиэн хаччыйыы сөптөөх базата суоҕа уонна эпинэтиэһэ суох быһыы буолаллар. Ол курдук, ОАПХ биир даҕаны предприятиета көрдөбүлгэ эпинэттиир сылаас ыскылаата суох. Оттон конноруу, сылытыллыбат, ыскылаатар, совхозтар, атын предприятиелар наадыйыыларын 20—30 бырыһыанын эрэ толуйаллар. Олартан даҕаны сорохторо көрдөбүлгэ эпинэттээбэттэр: эргэ ампаардар, аһаҕас сарайдар.

Тыа хаһаайыстыбатын хаччыйыы сүрүн баайдуола хараллар Агропромснаб тэрилтэтигэр сылаас ыскылаакка анаан бэрт дьоҕус дьиэлээх. Онон арбас оборудование эгиэн хараллыыта букатын мөлтөх. Быйыл автомашина уонна трактор двигателлэрин, от косилкатын хараллыы ордук кыаллыбата. Базата суох буолан Агропромснаб ресурсалары совхозтарга быһа ыытылыырга күһаллар. Ол учуоттааһыны ыаратар, саппаас чаастары үллэрии бэрээдэгин кэһиигэ, сороҕор наадыйыыны таһынан ресурса мунньуллуутугар тиэрдэр, счетунан төлөбүрдэри тардар. Ол иһигэр аара техника чааһа суйданыыта таһаарыллар. Онуоха претензиялааһын үлэтэ кыайан тэриллибэт.

Итинник тэриллии түмүгэр табаар-материальнай сыаннастар нуормаларын таһынан мунньуллаллар. Ол курдук, совхозтарга уонна Агропромснабка 175,7 тыһ. солк суумалаах мунньулунна, совхозтарга нормативы таһынан 71 тыһ. солк. баар. Онуоха эбии Агропромснаб үп-хаһаайыстыбаннай өттүнэн үлэтэ мөлтөх. Ол барыта совхозтары хаччыйыыга охсор.

ОАПХ салалтата ыскылаат хаһаайыстыбатын таҥ[illegible] өскөтөрүүгэр кэскиллээхтии үлэлээбэт, хаһаайыстыбалар салайаччыларыттан кытаанахтык ирдэбэт. Ол түмүгэр хаһаайыстыбаннайа суох буолуу куруубай чахчылара туоратыллыбаттар. Холобур, Субуруускай аатынан уонна Эрилик Эристиин аатынан совхозтарга тиии аатынан материальнай сыаннастар ылладьаасыктар уһаайбаларыгар аһаҕас халлаан анныгар сыталлар. Хонтоҕо совхоз кинин ыскылаата ыыллан-тоҕуллан көрүөхтэн сүөргү буолан турар. Маннык эгиэн бэйэлээх саппаас чаастар, оборудованнелар сиргэ-буорга тэпсиллэллэр, таах быраҕыллаллар. Ол суумата, быһа холуйан, 100 тыһ. солк. тиийэр.

Биһиги хаһаайыстыбалрбыт наадыйбат табаарынай сыаннастары оттовай эргиэнигэ таһаарыыга үлэлээбэттэр, сорох салайаччылар онтугу тэриллэр туһунан туһаанналаах бирикээс даҕаны баарын билбэттэр.

Народнай хонтуруол оройуоннааҕы комитета бу боппуруоһу көрөн туһаанаах уураахтыы ылынна. Ол иһигэр Агропромснаб управляющайа М. А. Пинигин, солбуйаччыта В. Н. Местников, Эрилик Эристиин аатынан совхоз директора М. Н. Коряжин хаһаайыстыбаннайа суох быһыылларын иһин быыгабар ыыллылар.

И. БАИН.

ФОТООБЪЕКТИВ СЭМЭЛИИР

Күнду аҕаччы, бу снимогы тута көрөөт, баҕар, түтүн-ханныгын быһыара охсуоҥ суоҕа. Бу былырыын сайын Чурапчы сэлиэнньэтин олохтоохторо быһан туттарбыт былахтара сытар. Биллэрин курдук, кураан сайын кыһалҕатын ейдээн, оройуон кинини олохтоохторо барыта 245 тонна күөх былаҕы бэлэмнээбиттэрэ. Хомойуох иһин, дьон ерабүл күннэригэр, үлэ чаһын кэнниттэн үрүлүйэн-харалыйан муспут күөх быйанарын «Чурапчы» совхоз ситэ туһаммыта. Онон билигин 70-ча тонна кэриҥэ кур былах кууран-хатан таах быраҕылларын сытар.

П. Окопешников фотота.

Бу нэлиэнэ звенобут «Чурапчы» совхоз Түөйэ-тээҥи отделениета оттоһуннуна туруорбут үс звенотуттан биир тарбахха баттаналлара, ессе ыччат-комсомольскай аатаах, Салайаччыта—Н. Н. Беляев. Коллектив от ыйын иккис декадата бүтүөр диэри биир кэбиһиитэ суох буолан соҕутта. Ол биричиинэтэ туохханый?

Бастакытынан, бу дьон тоҕус хонук устааратуоратыгар аттарын нуоттаран аймана сылдьыбыт маттаахтар. Киниилэргэ дьэ, кыыл таба буолбуттар. Иккиннэн, умнаһыт бурдугуа тыал көтүппүт диэбиккэ дылы, чорон сэбэтох тракторлаахтарын атын звенолаах оту престэһиигэ диэн туура тутан ылбыттар үһү.

Дьиҥэр, кэбиһэр ыах толору баарын туһаммат-тахтар. Биир оҕустаахтар эрэ. Бэйэлэрэ буоллаҕына уон иккиэлэр. Лэкэлэрэ дулҕата суох сүрдээх кэнэ үрэх сүннүгэр олороллор. Онтукалара да олус дьоҕустар. Ол бэйэлэрэ да тэллэхтээн ардаҕа сытыйар туруктаахтар. Арыйда хамсыыр иһин биир күн ылан таачыкатынан нэбиһэр үлэтэ дии саныаттыыт. Киһи биир аҕалыыта үс лэкэҥэни холкутук ылыан сөп. Ону бу тоҥ маны тосту тардыах, ириэнэх маны иҥнэри аннынах айылаах күүстэрин күдэхтэрин үрдүгэр сылдьан эдэр дьон ер гынныах-тара дуо? Най барыы диэн манныты этэн эрдэхтэрэ.

Звено дьонун кэпсээнинэн, аттара уу кытыытыгар торут киирбэттэр үһү. Онок талыгыр кырдальы таныйтарбыттар. Отторо буоллаҕына уу кытыытыгар бүтүннүү хаалбыт. «Илиннэн тоҕо охсубакытый?»—диэтэххэ, «Хо-

(Бүтүүтүн 4-с стр. кер).

Кырдьык - хордьук хотуурдаахтар

Биһиги—интернационалистарбыт

АРБОЛИТОВАЙ ДЬИЭЛЭР УУЛУССАЛАРА

СЫЛАН отделениетын управляющайа Кириофит Федорович Оконешников биһигни олохтоох матырыйаалтан арболитовай дьиэни тутуу технологиятын баһылаһыгыа үлэлиир дьоннордуун биллиннэрэр буолла.

—Дьэ хата, бортэ кэллигит. Дьонум үлэлии сылдьаллар. Билигин Василий Осипович Прохоренконы кытары көрүһүннэриэхпин,—диэтэ киһи.

Бу кэмнэ дьиэтэн кыраскаламмыт араманы тутуут киһи тахсан кэлэ. В. О. Прохоренкоолыын көрсүстибит олохтоох матырыйаалы туһанан кэскилин тулы барда. Совхозтар айылы пилорама баар. Кинилэр бэйэлэхтэр тигийэр-тагыйар аппаратыгар. Ханна да тиийбит иһин, харбыыл кыдьыах курдук кыстаан аҕан сытарын үгүстүк көрөбүт. Калин кэмнэ хотон тутуутугар, дьиэ үрүтүн сабыыта, бөдөйбаалар ыгыыстарын маныгар харбыылы сиэ туһанар буолан эрэбит. Итиннэ деловой харбыыл диэн аатталыбыт. Онтон атына, тырыта-хайыта барбыта, төбө этте пилорама алаадыгар ерөһөлөөн, ыйылаан-тоҕуллан хаалар. Ким да ылан саатар сайыгыгыа уокка туһаммат.

—Биһиги үс сылларыгар, — диэтэ Василий Осипович, — Киниэ Сыланнаах отделениетын управляющайа Олег Борисович Неуколотовтыын кэлэ сылдьаммыт пилорамаҕа мас тобоҕо эдбэх хаалларын, ыйылларын-тоҕуллаарыгар бэлэтин көрбүппүт. Арай бу харбыыл тобоҕун дробилкаҕа үлүү сыстаран арболитовай дьиэлэр панелларын бэлэмнээһиннэрэ туһанар буоллар диэн саныыр кэлбиппит. Биһиги арболитовай панеллары бэлэмнээһиннэрэ бэс харбыыла туһаныллаарын билэрбит. Тиит мас бөҕөтүнэн-таҕатынан аатырбыт эбит буоллаҕына, тоҕо киниттэн тутуу матырыйаала тахсыа суох тустаҕый диэн түмүккэ кэлбиппит. Уонна боруобаҕа панеллары өгөрөн көрөргө быһаарыммыппыт. Баҕа санаабытын управляющайга эппиппит. боруобалаах көрөргө көмүллэтии ыйытыыбыт.— Василий Осипович үлэ хайдах саҕаламмытын туһунан кэпсээтэ.

Эксперимент табыллыбыта. Совхоз салаатата арболитовай панеллары Якутскайга тутуу матырыйаалларын бэлэбиэркэлиир экспериментальнай лабораторияҕа ыытан тиит мастан маннык панеллары өгөрүүнү көҥүллүүбүт диэн түмүгү ылбыттара. Дьэ, итиннэ Олег Борисовичтаах совхоһу кытта хас бикрдиилэрэ уон да уонна үс дьиэни тутарга дуогабар түһөрсүбүттэрэ. Үлэлээтэхтэрин иннэ сылыгар бастакы дьиэлэрин «үчүгэй» сыанаҕа государственнай комиссия тутторбыттара. Быйыл июнэ дьиэ кэтэдэйүн тутаннар, ис өттүн ситэрэ-хоторо сылдьаллар. Киниэлэр күһүнгэ диэри үһүс дьиэлэрин бүтэрэн тутторбуттар былаанныахтар

—Эйиги туох идеэлэхтитий? Хантан кэлбиккитий?—диэн ыйыталаһабыт.

—Биһиги идеэбитинэн тутуу институтун бүтэрбиппит, Воронеж куораттаабы институту бүтэрбиппит, Воронежтаабы «Агропромстрой» учаастаҕар тутуу начальнигынан үлэлиибин,—диир Николай Пушкарскай.

Үгүстэрэ арболитовай панеллар хайдах өгөрүллүүллэрэ интэриэһиргэтэр буолуохтаах. Ол маннык эбит. Биригээдэ дьоно КУФ-18 дробилканы тимир сыарҕа үрдүгэр монтаастаабыттар. Онно хатан хаалбыт харбыыллары үлүү сыстараллар. Төһө кыалларынан үчүгэйдин быһарыта сатыыллар, быһатын этэхха, мас хатырыгын курдук мэҥиналаталлар. Ол кэнниттэн аналлаах щиттэрин эн оҥоһуллубут халыыпҕа бэлэмнэммит састаабы куталлар, 7 хонуг устата хатараллар.

Арболитовай панел састаабыгар 400 кг мас мэҥиэтэ, 500 кг цемент, 100 кг убаҕас остуоруйа (завод аналлаах таһаарыта), 10 кг хлористай кальций суурдаҕына кутуллар. Итиннэ электромешалкаҕа үүгүгэйдик мөһөйүллэр уонна этэр халыыпҕа быстыгар кутан хатараллар. Арболитовай панел бэлэм буоллаҕа итии.

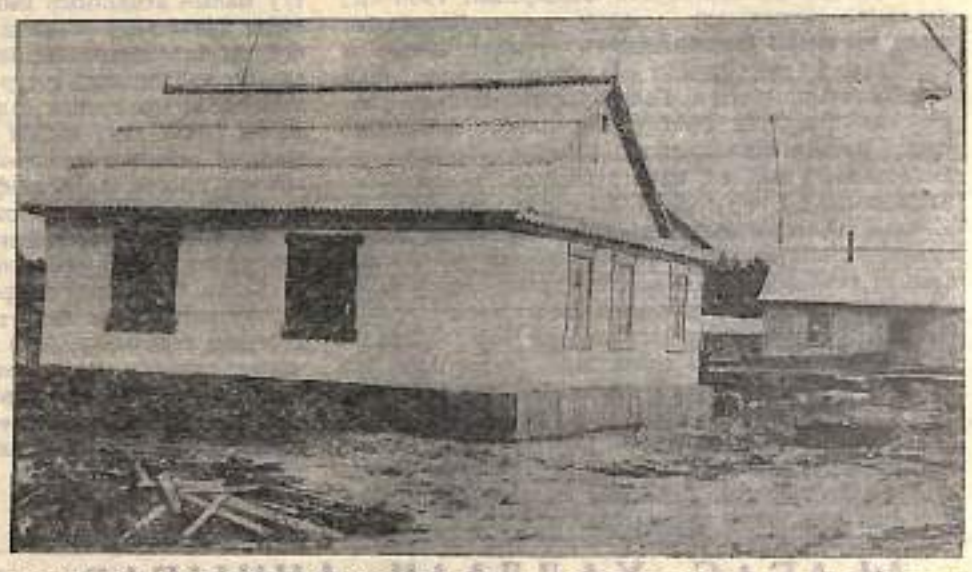

Репортаж

—Биһиги баҕабыт диэн бу бэртээхэй, дэлэгэй матырыйаалтан чэпчэки себестоимостаах дьиэлэри тутуу. Дьэ, ол иһин тутууну ыыттарар Алексей Алексеевич Аяннтовы уорэтэрэн хаалыг уонна бу дьыаланы салгыы ыытыг, дьонгго үчүгэй, туһаҕай дьиэлэрдэ тутуг диибит. Биһиги уопускабыт эрэ кэмнэр үлэлээн барыахпыт. Оттон манна тутуу тохтоло суох барыан иннэ. Биһиги оныпытын биэрэргэ бэлэммит, —диир Василий Осипович.

—Бу үс дьиэ хас бириидиилэрэ сметаҕа көрүллүбүтүнэн 45-ти тыл. соҥ, сиэналаахтар. Аҥылаахтара түһан, сорох үлэлэрэ толоруллан, итии этэр сыыһарабыт биллэ көбүрөөн турар. Бу дьиэлэр биһиги үсулуобуйабытыгар табыгастаахтар, барыы подсобнай тутуулаахтар. Бэйэ матырыйаалыынан тутуллара нэкиллээх бөҕө. Ол иһин арболитовай панелларын бэлэмнии сыаҕы тутарга былаанныахпыт, —отделение управляющайа быһаарар.

Бүтүн Союзтаабы XIX партийнай конференция ылыммыт дьаһалларыттан биирдэстэриэн тыа сирэ-гэр олороччулар үлэлиир үсулуобуйаларын, олохторун барыы эйгэтин кадыгын өрө көтөбүү боппуруоһа буолбута. Оны мэстэҕэ дөбөҥнүк быһаарыы уонна олоххо киллэрии тутуу технологиятын төрдүттэн уларытары модьуйар.

Бастакынан Сылан нэһилиэгэр саҕаламмыт бу дьыала салгыы сайдыыны, тэтимнээхтик ылсан үлэлиирэ, бу барыы өттүнэн үчүгэйдик көрдөрбүт технологияны баһылаһыны эрдэтэр.

Сылан отделениетын салаатата туһата суох хаалар мас тобоҕуттан, харбыыстан бэртээхэй дьиэлэри тутторыыны айхаллыахха. Оттон бу Воронеж курдук ыраах сиртэн кэлэн үгүө баҕаларынан, сүрэхтэриэн социальнай сайдыыбытын түргэтиннэ айыныыллаахтык комолоһоччуларга махтаныахха эрэ сөп.

Семен ПОПОВ,
биһиги анал. корр.

Снимоктарга: Н. Пушкарскай доҕоруунан панелы бэрэбиэркэлиллэр; саҥа арболитовай дьиэлэр.

П. Оковешников фотолара.

Редакция почтатыттан

ХААЧЫСТЫБАЛААХТЫК БҮТЭЙДИЭХХЭ

Ходуһа, мэччирэҥ сирдэрин бүтэйдээбиттэн тыа хаһаайыстыбатын үлэтин кодьүүһэ улахан тулуктаах. Ол эрээри кэнники сылларга бүтэйи хаачыстыбата суох оҥорууттан эрдэ алдьанан, сиэмэстэн үгүс халтай ороскуот тахсар, үлэ күнэ сүтэр буолла.

Бүтэй хайа табыгастаах сиринэн оҥоһуллуохтаах. Ол эрээри, мин саанаабар, күрүөнү наар тыанан оҥорор ордук. Оны манныктарынан биэрэстэнэхпин сөп. Бастакытынай, тыа-ойуур сирэ ордук сиэмэстээх буолар. Ол иһин баҕана эбэтэр бүтэй тоҕоҕото сир кырсынан эмахтийбэт, кэбиэбэт, үйэтэ лаппа үһүүр. Иккиһиэн, тыа-ойуур ыһын да, сайын да сылыта сүөһүгэ хахха буолар. Киниэлэр манна куйааска күн уотуттан, тымныыта силлиэттэнтыалтан саҕыахтарын сөп. Үсүһүнэн, тыанан барар бүтэйи тутууга маһа үрдүттэн ылыллар буолан үлэ, сыра барыыта быдан аччыыр. Оны таһынан ходуһа мэччирэҥэ эмиэ кэҥиир.

Бүтэйи тутууну сир үчүгэйдик ирбитин кэнэ, ордук от ыйыттан саҕалыыр ордук. Оччоҕо үлэлиргэ да чэпчэки, баҕанаҥ да бөҕө буолар. Баҕаны бүтэйи тутуурга баҕанатын кытта тэҥнэ мас тоҕоҕону симэн үөһэ оттуттан тимир боробулуоханан баайан тоҕоҕо оросуотун аччатыахха.

Билигин хаммаһыгар таттаран 4 мастаах бүтэйи оҥоруу дэлэйдэ. Итиннэ биэт үксүгэр иҥнэри түһэн, тохтон хайыһыйан—үс сылынан өрөмүөнгэ (тирэбилгэ) барар. Онон иннинэ күрүөлэри сылгы хаайан тутар сирдэрэ эрэ оҥоруохха уонна хайа кылларынан муннуктарын аччата сатыахха наада. Оччоҕо сүөһү, хаайтарбат буоллаҕына, күрүөнү алдьатара тохтуоҕа.

Бүтэйи сороҕун бэрбээкэй, үс баһыттан баһыгар уостаах таҕаан атах бүтэйиэн солбуйуохха эмиэ сөп. Холовбур, Толоон диэн сир куула тыатынан 1929 сыллаахха оҥоһуллубут бэрбээкэй бүтэйдэрин бэрбээкэйдэрэ биллиэн даҕаны бүтүн тураллар. Тоҕоҕолорун, үһүн мастарын сорохторун 5-6 сылдаҕыта эрэ уларытыыбыт. Уот Күкүө диэн сиргэ 1979 сыллаахха тутуллубут бэрбээкэй күрүө күн бүгүҥнэ диэри өрөмүөнгэ бара илик. Маны таһынан наарба түгэхтээх тоҕоҕо бүтэй, ону кытта сүгэ бүтэй диэн тутуулар эмиэ баалларын. Итиннэ түк ойуур сиргэ туттар сөп.

Түмүктээн эттэхха, бүтэйдээбин ааас көрүнньэрин көрөн туттарыахха. Оччоҕо бүтэй сотору-сотору өрөмүөнү эрэйиэ, үлэ-сыра, үп халтай барыылара тохтуохтар эбит.

Р. ДЬЯЧКОВСКАЙ.

Кырдьык-хордьук хотуурдаахтар

(Бүтүүтэ. Иннин 3.с стр. көр).

туурру сатаан таптаммаппыт»,—дэһаллэр. Саанырра барар эрэр бугулдьут И. С. Михайловка:

—Саха киһитэ токур хотуурру баҕас таптайарыы сатыырын буолуо, уолаттаргар кемелэстэххүнэ сатаныыны,—диибит.

—Сааспар хотуурру таптайбатах бэйэм,—диэн кыыспыраччы аҥаастанар киһи буолан биэрдэ Иван Семенович.

Звено дьоно хайдаталарыы ахсыыларынан хотуурдаахтар эбит да, онтукалара кордерүүгэ эрэ гуралларын. Итиннэ саргы-сатаҕай быһыыны, уоҥсай дьыаланы эрэ-дэҥэ сыһыаны хайдах сыаналлыахха сөбүй?

Чэ, баҕар сатаабат буолуохха сөп. Оттон, доҕоттор, үлэ тахсыылаах буолуутун иһин дьулуһуу, сатаа-сатаама, дьыаланы хаамтарарга кыыллыы баар буолуохтаах эбэ дии. Манна үгүстэрэ комсомолецтар үлэлиилэр эбэ. Киниэлэр дьон уоттара-төлөннөрө тоҕо эрэ күөдьүйбэтэх.

Быйыл сайын салаа от күндутүйбүтүн, бикр үлэ күнэ сүтүүтэ улахаҥка турарын Н. Н. Беляев салайар отчуттара ойдүүлэриэгэр уолдьаспыт. «Чурапчы» совхоз салаатата даҕаны хараҕын дальы оргуотугар баар бу отделение отчуттарыгар болҕом. тогун уруон сөп эбит.

Семен ПОПОВ,
биһ. анал. корр.

ЭМИЭ ЭРБЭҺИН ОҤОРООРУ ДУО?

Кэнники сылларга биһиги Түөйэбитигэр Дьоорумуку, Кизлидэ, Ойуурдаах, Булгуньах нурдуу өбүгэ саҕаттан иитэн-аҕалтан олорбут, күөх быйыы елгомнук биэрбит баар-суох ходуһаларбытын «Агропромхимия» улахан тракторлара тиэритэ уурталаан хара буоруран типтэрдилэр. «Сири тупсаран оҥороллор» диэн буолар. Мин нөрдохпүнэ, тупсарыллыбыттара баара биллибэт, төтөрүтүн эрбэһиниэн өрө ас-тылар.

Быйыл диэ тохтоотохторо диэн санаабыппыт баара, аны Дьуойа диэн өссө бикр үгүөннэрэх сирбитигэр каллилэр. Билигин онно таабырдаан тигиннин-таҥыны аҕай олороллор. Мин ыйытыахпын баҕарабыт «Бу хаһаайыстыба диэри барэр үлэнии уонна тоҕо туналаах, барыстаах буолуохтааҕый? ОАПХ-тан иннэ эмиэ эппиэттиэрин күүтэбин».

Н. БЕЛЯЕВ,
пенсионер.

Түөйэ.

Редактор И. Е. МАКАРОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор —21.332, отделы—21.265, общий—21.505.

«САҺА ОЛОХ» («НОВАЯ ЖИЗНЬ»)—орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов.
Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж—3983 экз.

ЗАКАЗ № 89. Чурапчинская районная типография Госкомиздата ЯАССР, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а».